

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 7, 2013 [Назад](#) [Г](#)

УДК: 332.146.2+ 332.8

А. І. Мокій,
д. е. н., професор, проректор ЗІЕП, провідний науковий співробітник
Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові (РФНІСД у м. Львові)
М. І. Флейчук,
д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин ЛКА, головний науковий співробітник РФНІСД у м. Львові
О. І. Дацько,
к. е. н., к. т. н., докторант Національного інституту стратегічних досліджень

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

A. Mokij,
PhD, Professor, Vice-Rector of ZIEIT, Senior research fellow of Regional Branch of the National Institute for Strategic Studies in Lviv (RBNISS in Lviv)
M. Fleychuk,
PhD, associate-professor of International economic relations department of the Lviv Academy of Commerce, Senior Fellow of RBNISS in Lviv
O. Datsko,
Ph.D., postdoctoral student of NISS

ECONOMIC INSTRUMENTS OF SOCIAL AND HUMANITARIAN INFRASTRUCTURE FORMATION IN RURAL AREAS OF WESTERN REGIONS OF UKRAINE

Оцінено стан, обгрунтована необхідність розширення економічних інструментів забезпечення розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури у сільських поселеннях західних областей України.

The state of social and humanitarian infrastructure in rural areas of western regions of Ukraine is reviewed. The necessity of expanding economic instruments of social and humanitarian infrastructure development in rural areas is reasoned.

Ключові слова: *соціальна інфраструктура, гуманітарна інфраструктура, сільські поселення, економічні інструменти, розвиток.*

Keywords: *social infrastructure, humanitarian infrastructure, rural settlements, economic instruments, development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Диспропорція розвитку регіонів є однією із найгірших проблем української економіки, і особливо гостро вона проявляється у погіршенні соціального забезпечення, деградації соціальної та гуманітарної інфраструктури сільських територій. Зважаючи на те, що понад 50 % населення західних областей України проживає у сільській місцевості, гарантування належного рівня соціального забезпечення його розвитку є в завданням регіональної політики.

Загострення проблем розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури сільських територій тісно пов'язані з тенденціями урбанізації, а також занепадом українського села наслідком, як вказують окремі дослідники, історичних процесів, природних передумов [1; 2], а також недосконалої політики регіонального розвитку [3; 4]. Нівелюванні саморозвитку та недостатній ефективності підтримки розвитку сільських поселень зі сторони держави зумовили деградацію соціальної та культурної сфери, а відтак – посилення депресивності сільських поселень.

На сьогодні в Україні сформований ґрунтовний базис нормативно-правового забезпечення соціально-гуманітарного розвитку сільських територій. Втім, більшість з них є неадекватними через недостатню ефективність економічних механізмів забезпечення розвитку інфраструктури сільських поселень, що актуалізує пошук ефективних шляхів розвитку соціально-гуманітарної інфраструктури сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На необхідності системних докорінних змін соціального забезпечення села наголошують В.Кучеренко, С.Макуха, які зазначають, що за останні десятиріччя посилюється відставання рівня розвитку сільських територій від розвитку аналогічних установ у містах, відповідно, знизився рівень та якість послуг, що ними надаються населенню. Як наслідок, зростають негативні тенденції в способі життя сільського населення через кризовий стан соціальної інфраструктури села [5, с.16].

Особливо гостро постала проблема недостатньої розвиненості та низької якості соціальної та гуманітарної інфраструктури для регіонів західних областей України, а тоді стану, виявлення найгостріших проблем та розробка організаційно-економічних механізмів розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури є пріоритетним завданням регіональної політики цього регіону.

Метою статті є обґрунтувати економічні інструменти формування соціальної та гуманітарної інфраструктури в сільських поселеннях західних регіонів України.

Завдання статті: охарактеризувати нормативно-правове забезпечення розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури сільських територій; детермінувати поняття «соціально-гуманітарна інфраструктура»; проаналізувати стан її розвитку у західних регіонах України; окреслити економічні інструменти формування та розвитку соціально-гуманітарної інфраструктури сільських поселень західного регіону України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про соціальну та гуманітарну інфраструктуру, розмежуємо ці поняття таким чином:

– **соціальна інфраструктура сільських територій** – це комплекс об'єктів (підприємств, організацій, установ господарського комплексу, а також фізичні об'єкти), що обслуговують основних галузей виробничої сфери, сфери послуг, і забезпечують життєдіяльність територіальної громади, фізичних та юридичних осіб на території сільського поселення.

– **гуманітарна інфраструктура сільських територій** – це сукупність об'єктів (установ, підприємств, організацій, комунікаційних та освітніх центрів, мереж, матеріальних об'єктів), які забезпечують особистісний (фізичний, культурний, духовний) розвиток, освіту, у т.ч. самоосвіту) та залучення до суспільних процесів кожної людини на території сільського населеного пункту, а також сприяють забезпеченню високого рівня життя населення, формуванню людського та соціального капіталу.

Тобто соціальна інфраструктура орієнтована на підприємства, організації, органи місцевої влади та фізичних осіб, а гуманітарна – безпосередньо на людину та форму суспільних взаємовідносин. Гуманітарна інфраструктура охоплює культурно-дозвілєві заклади (бібліотеки, клуби, театри, кінотеатри тощо), передбачає наявність відповідних інституцій для забезпечення особистісного розвитку (закладів освіти та самоосвіти, культурних практик, спорту, інших форм самовдосконалення та самовираження), у тому числі духовного розвитку (релігійних та обрядових центрів), а також включення окремих осіб до суспільних процесів (громадських організацій, комунікаційних центрів, інституцій соціальної адаптації незахищених суспільних груп).

Питання розвитку соціальної та гуманітарної інфраструктури сільських територій є особливо актуальним для західних областей України. Тут сконцентровано регіони з найвищою чисельністю сільських населених пунктів, сільські поселення з найвищою щільністю в країні (Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області мають найбільш густо населені пункти – в середньому 850-1100 мешканців (табл. 1).

Таблиця 1.
Характеристика сільських поселень Західних регіонів України

Рейтинг *	Область	районів сільських	селищ міського типу	сільських населених пунктів станом на		селищ	сіл	селищних рад	сільських рад	Середня чисельність сільського населення пункту
				01.01.1991 р	01.01.2013 р.					
1	Львівська	20	34	1871	1850	1	1849	34	633	532
13	Волинська	16	22	1045	1054	0	1054	22	379	477
14	Тернопільська	17	17	988	1023	1	1022	17	580	609
15	Рівненська	16	16	1002	1000	3	997	16	338	603
22	Івано-Франківська	14	24	760	765	20	745	24	477	1029
24	Закарпатська	13	19	563	579	0	579	19	307	885
25	Чернівецька	11	8	398	398	0	398	8	252	1310

* – рейтинг серед областей України за кількістю сільських населених пунктів

Складено за: [6]

Основоположними нормативно-правовими актами, які передбачають формування та розвиток належної соціальної інфраструктури села є: Закон України «Про пріоритетний розвиток села та агропромислового комплексу в народному господарстві», яким передбачено, що селу надається перевага порівняно з містом у спорудженні інфраструктури, Указ Президента України «Про Основні засади розвитку соціальної сфери села», передбачає посилення соціального захисту найуразливіших верств сільського населення та забезпечення стабільного функціонування, розвитку і підвищення якості соціальної інфраструктури.

Для реалізації цих пріоритетів прийнято низку програмних документів, метою яких є реформування соціального забезпечення та людського розвитку сільських територій. Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 р., Концепцію загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 р. (чинність). У 2013 р. Міністерством аграрної політики та продовольства України запроваджено Ініціативу соціально-економічного розвитку сільських територій «Рідне село», метою якої є розробка політики соціально-економічного розвитку українського села за принципом «знизу – догори», а також вирішення нагальних проблем сільських територій та ін. І переліченими загальнодержавними документами імперативи знайшли відображення й у регіональних цільових програмах розвитку села, часовий горизонт реалізації яких сягає до 2020 р.

Станом на 1 липня 2013 р. за даними Львівської облдержадміністрації у Львівській області зі затверджених 75 обласних програм протягом січня-червня здійснено фінансування заходів 41% їх загальної кількості, і найнижчий рівень фінансування мали соціальні програми: у справах сім'ї, молоді та дітей – 9 програм - фінансувалися лише до річних обсягів; у сфері охорони здоров'я, фізкультури та спорту 5 програм – на 22,7%; у сфері культури 5 програм – на 6,8%; у сфері освіти 2 програми – на 1,4%; з розвитку комунального господарства 4 програми – на 2,3% відповідно.

Оцінюючи стан соціальної інфраструктури сільських поселень західних областей, констатуємо покращення окремих кількісних показників соціально-побутової її складової у окремих регіонах за останні 11 років спостерігається погіршення кількісних показників комунальної інфраструктури. Так, за останні роки зменшилася кількість сільських населених пунктів, обладнаних водогонами у Волинській, Тернопільській, Чернівецькій, каналізацією – у Волинській, Рівненській, Тернопільській областях (табл.2). Крім незадовільних показників благоустрою сільських населених пунктів, дуже гостро стоїть проблема погіршення його якості, особливо у віддалених сільських поселеннях. Залишається незадовільним станом транспортної, складської, комунікаційної інфраструктури, якість якої, в переважній більшості, не відповідає нормативним вимогам. За даними фахівців Західного наукового центру України ступінь зношення основних фондів інфраструктурного комплексу у західних областях України становить у середньому 60-80% [9]. Якщо у містах ця інфраструктура оновлена, то у сільських поселеннях вона продовжує руйнуватися фізично і морально.

Таблиця 2.
Показники благоустрою населених пунктів західних регіонів України

Показники	Область			Волинська			Закарпатська			Івано-Франківська			Львівська			Рівненська			Тернопільська			Чернівецька	
	Роки	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	
Кількість населених пунктів, які мають водопровід	міст	11	11	11	10	11	11	15	15	15	43	42	42	10	11	11	17	18	18	11	11		
	Селищ міського типу	22	21	21	14	13	13	12	14	14	23	26	26	17	16	16	18	15	15	8	8		
	Сільських населених пунктів	284	291	288	14	14	14	9	15	16	156	170	179	135	222	236	146	109	102	12	8		
мають каналізацію	міст	10	10	10	10	11	11	15	15	15	37	41	41	10	11	11	138	18	18	9	9		
	селищ	19	19	18	13	11	11	8	9	9	15	18	18	15	14	14	13	11	11	8	8		
	сільських	27	25	24	6	9	9	7	8	9	40	43	44	30	27	25	8	8	8	10	10		
газифіковані тільки природним і зрідженим газом	міст	9	10	10	9	10	10	15	15	15	38	42	42	10	11	11	17	18	18	10	10		
	селищ	12	16	16	10	14	14	24	24	24	28	32	32	н/д	н/д	н/д	18	17	17	4	6		
	сільських	236	565	580	150	368	400	727	738	738	803	1269	1295	728*	747*	744	1017	1023	1023	43	224		
газифіковані тільки зрідженим газом	міст	2	1	1	1	1	1	15	15	15	5	2	2	н/д	н/д	н/д	1	-	-	1	1		
	селищ	10	6	6	10	5	5	22	22	22	7	2	2	н/д	н/д	н/д	7	1	1	4	2		
	сільських	808	472	47	360	211	179	361	590	595	811	251	231	н/д	н/д	н/д	652	178	145	337	165		

Складено за: [9]

Істотною для західних областей є проблема транспортної інфраструктури. Станом на липень 2013 р. Державним агентством Автомобільних доріг України виявлено, що якість дорожнього покриття є у західному регіоні. Серед лідерів за низькою якістю дорожнього покриття є Львівська – 77 тис. кв. м доріг з ямковістю, Закарпатська – 29 тис. кв. м, Чернівецька області – 17 тис. кв. м. [9], що актуалізує необхідність диверсифікації організаційно-економічних механізмів розбудови транспортної інфраструктури.

Значно нижчими є показники обладнання житлового фонду сільських поселень, порівняно з міськими (табл. 3).

Таблиця 3.
Показники обладнання житлового фонду міських і сільських поселень західних областей України (%)

Область	Волинська			Закарпатська			Івано-Франківська			Львівська			Рівненська			Тернопільська			Чернівецька		
	Роки	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2010
Частка загальної житлової площі, обладнаної водопроводом	у міських поселеннях	72,0	75,0	75,4	72,6	77,0	77,8	65,1	68,9	69,0	82,3	86,7	87,4	72,4	73,9	74,0	75,4	79,0	81,2	56,7	59,9
	у сільських поселеннях	15,7	30,3	34,3	44,3	55,9	58,8	2,5	17,9	20,2	10,5	26,9	31,4	12,5	23,2	24,8	13,9	28,5	30,8	2,0	25,2
каналізацією	у міських поселеннях	70,3	73,8	74,2	72,5	77,0	77,8	65,0	68,9	69,0	82,1	86,5	87,3	72,2	73,8	74,0	75,1	78,2	80,3	56,4	59,9
	у сільських поселеннях	11,0	27,1	31,2	41,9	54,4	57,7	1,4	16,6	19,0	7,5	24,5	29,2	9,7	20,5	22,1	6,3	20,6	23,3	1,3	24,9

http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/kultura_bidnosti_chi_sotsialna_izolovanist.html

Стаття надійшла до редакції 17.1

ТОВ "ДКС Центр"